

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 6 februari 2022

Just look up!

Bart-Jan van Gaart

Ik heb altijd een zekere fascinatie gehad voor het thema buitenaards leven. Vooral de gedachte van buitenaards intelligent leven. Zij die ervoor hebben doorgeleerd, achten de kans dat er ergens in het universum nog een plek is als de aarde, in haar evolutie nog niet zo ver of misschien wel verder dan wij, buitengewoon groot. De mensheid blijft haar best doen om zo'n levensvorm te ontdekken. Wat mij nu in het bijzonder boeit, is wat een zodanige ontdekking voor effect zal hebben op ons, aardbewoners. Alles zal plotseling in een ander perspectief komen te staan. Ons ingeboren wij-zij denken verplaatst zich misschien van onze medemensen naar de buitenaardse anderen. Zou er saamhorigheid ontstaan tussen de volken? Vergeten we onze onderlinge geschillen en richten we ons volledig op de buitenaardsen?

In het genre van films over het buitenaardse is er onlangs één verschenen die diepe indruk op mij gemaakt heeft. Wederom niet vanwege het buitenaardse thema, maar om wat er hier op aarde gebeurt. Wat het oproept, wat het aan goeds en slechts in mensen naar boven haalt.

In kort bestek en dus met enig spoileralert: wetenschappers ontdekken dat er een komeet van negen kilometer doorsnee recht op de aarde afkomt. Deze zal over ongeveer zes maanden met een allesvernietigende kracht tegen het aardoppervlak botsen. Einde leven op aarde. Welnu, dit is het hoofdingrediënt van een gerecht dat aangevuld met Trumpiaans machtsdenken, media die meer gericht zijn op vermaken dan informeren en ondernemers van het formaat Bezos, Musk en Branson, die in de komende ramp een *opportunity* in plaats van een *threat* willen zien, in een snelkookpan wordt gestopt. Resultaat: een spiegelverhaal voor wat er heden ten dage aan de hand is. Want het gaat over macht ten eigen bate, over falende media, over wetenschappers naar wie niet geluisterd wordt, over mensen die het naderend onheil liever negeren, althans de consequenties niet willen aanvaarden. Ja, de werkelijkheid dringt zich op want het gaat natuurlijk niet om een ramp die zich in zes maanden gaat voltrekken, maar dan toch misschien in vijftig jaar: de globale opwarming en de verandering van het klimaat.

Verandering van het klimaat, hoorden we daar zo even in het verhaal van Elia en Achab ook al niet over? Ook hier is de grote droogte het gevolg van verkeerde keuzes en slecht beleid. Maar zoals gebruikelijk bij bijbelse verhalen komt de droogte niet als vanzelf, maar op bevel. Van Elia in dit geval. Een naam als een devies: 'Mijn God is Ik Zal'. Tegenspeler van Elia is koning Achab. Het oordeel over Achab in 1 Koningen is niet mals: erger dan erg. Erger dan de optelsom van een president die zijn volk verdeelt en tegen elkaar ophitst, een president die verlangt naar de vroegere macht van zijn land, een premier die zichzelf toestaat te doen wat hij anderen verbiedt, of een ondernemer, corrupt, enkel uit op eigen voordeel en bovendien groot aanhanger van het economisch model 'alles is voor Bassie', in de Hebreeuwse bijbel vaak samengebracht onder de noemer Baäl, de god die Ton Veerkamp, huistheoloog van deze Ekklesia, identificeert als de god van geld en grondbezit. Of, om met Jesaja te spreken: die van huis na huis opkopen tot er geen huis meer over is (Jesaja 5:8). Kan het actueler? Deze Achab, koning van Israël, presteert het om te trouwen met ene Izebel, dochter van Etbaäl, wat zoiets als dienaar van Baäl betekent. Israël, het is duidelijk, heeft een schurk tot koning gekregen en

Elia baalt daar enorm van. Hij voorspelt onheil: 'Ik Elia, de dienaar van Ik Zal Er Zijn zeg je, zowaar de God van Israël leeft, er zal in de komende jaren geen dauw of regen meer vallen tenzij op mijn woord.' Het maakte geen indruk op Achab, niet zo vreemd, want zijn favoriet, Baäl, was naast andere aantrekkelijke predicaten ook God van de regen. Tja!

Maar het regende niet. Drie jaar lang niet. Er heerste hongersnood en Baäl had er niets aan gedaan. Wat dan volgt, is een leidmotief in het verhaal van de bijbel. Er volgt een soort lakmoesproef boven op de berg Karmel. Er moet gekozen worden. Op twee gedachten hinken is niet vol te houden. Gaan jullie voor Baäl, voor geld en macht en uitvreterij, of gaan jullie voor een die zichzelf Ik Zal Er Zijn genoemd heeft, die van vrede en welzijn en brood en recht voor ieder mensenkind? Het volk aarzelt en er moet een soort *contest* aan te pas komen. *The Voice* voor goden en net als bij *The Voice* wordt pijnlijk duidelijk hoe mis het kan gaan, als je achter het verkeerde aanloopt en wat het is wat er werkelijk toe doet. Elia en zijn God zegenvieren en met de vierhonderdvijftig Baälprofeten, de bitcoinboefjes, de huisjesmelkers, de golddiggers, loopt het slecht af.

Hoe zal het met ons en met onze aarde aflopen? De klimaatdoelen zijn nog lang niet gehaald. Zelfs niet op schema. Bij lange na niet. Men werkt al aan scenario's wat te doen als het allemaal niet voldoende is. Als het water ons over de schoenen klotst.

Novib meldt ons het volgende: 'Terwijl de tien rijkste mannen hun vermogen zagen verdubbelen tijdens de coronapandemie, is het gemiddelde vermogen van 99 procent van de wereldbevolking achtergebleven en zijn meer dan honderdzestig miljoen mensen extra in armoede terecht gekomen. Extreme ongelijkheid is sterk gegroeid tijdens de coronapandemie. Vooral vrouwen en andere achtergestelde groepen zijn de dupe. Velen van hen verloren hun baan, inkomsten en kans op scholing. Vorig jaar gingen dertien miljoen minder vrouwen dan vóór de pandemie aan het werk, meer dan twintig miljoen meisjes gaan mogelijk nooit meer terug naar school. Bovendien kregen vooral vrouwen wereldwijd te maken met een flinke toename van onbetaalde zorgtaken en huiselijk geweld tijdens lockdowns.'

En Tata Steel stoot veel meer vervuilende stoffen uit dan dat ze ooit verklaard hebben.

En iedere minuut verliest de aarde dertig voetbalvelden aan bos.

En *fake news* en *hacks* bedreigen een objectieve en betrouwbare informatievoorziening!

Het allerergste is: een belangrijk deel van de mensheid zal het allemaal een zorg zijn. Ze zeggen: 'Het zal onze tijd wel uitdienen. Als zij niets doen, waarom zou ik het dan wel doen? Wij kunnen niets doen. Wij hebben daar geen invloed op. Ik doe niet mee met het systeem. Ik ben persoonlijk soeverein en ik trek me niets aan van welke medemens of overheid ook.'

Inmiddels ben ik als leraar ook een illusie armer. Als ik begin over onderwerpen als *global warming*, of groeiende ongelijkheid en een diepere kloof tussen arm en rijk, zuchten mijn leerlingen en zeggen: 'Meneer, dat interesseert ons echt niet hoor' - terwijl het om hun toekomst gaat! Het is een houding die in die film waarin een komeet de aarde dreigt te verpletteren, ondersteund wordt door het even simpele als naïeve advies om het ding te negeren en niet omhoog te kijken. 'Don't look up.'

Annie Schmidt schreef voor de musical *Foxtrot* een lied dat bewerkt is door Diederik Ebbinge en dat de sfeer fijntjes weergeeft:

Straks gaan de lichten uit
dit is de laatste dans
op heel de wereld gaan de lichten uit.
Dit wordt de laatste dans.
Dit is de laatste keer.
Dit is de zwanenzang.
De kraaien krassen bij zonsondergang.
Morgen zijn we er niet meer.
Dit wordt je laatste feest,
dus doe je mooiste kleren aan.
Laten we nog één keer dansen gaan,
dansen op een vulkaan!

Elk jaar wordt het heter,
er staat water voor de poort,
het virus blijft muteren,
en het virus woekert voort.
Maar kennis, feit en wetenschap,
ze liggen in de goot,
ieder mens zijn eigen waarheid,
en wie tegen is moet dood.
Honderdduizend vluchtelingen,
zoekend naar een land.
Dooie moeders in de zee,
dode kleuters op het strand,
en een tandeloos Europa,
met een Poetin in zijn nek,
ziet zijn kapseizende bondgenoot,
teloor gaan door een gek.
Maar we trekken ons er niets van aan,
we beginnen weer van voren af aan,
het is altijd zo gegaan,
nooit iets anders gedaan,
dansen op een vulkaan.

Is dit het dan? Is de teloorgang, de chaos, onvermijdelijk? Geen plek om heen te gaan? Geen vluchtweg? Elia zegt nee! In zijn verhaal en zoveel andere verhalen keert de wal het schip. Worden mensen wakker. Staan op en doen wat moet gedaan. Wat nou: *Don't look up? Just look up!* Klim de berg op, de heilige berg, alleen, met z'n tweeën of met zijn allen. Daar gebeurt het. Daar boven de hysterische massa uit, wordt het duidelijk, wordt het beslist. Macht en geld en goed hebben niet het laatste woord. Het kan en het zal anders gaan.

Mooi gezegd, maar waar blijkt dat uit? Nou bijvoorbeeld uit het televisieprogramma van een rijkeluiszontje, een graaf met een flinke erfenis in het verschiet, die zegt: 'Het is niet goed als de rijken rijker en de armen armer worden. Het is niet eerlijk als geld uit arbeid vele, vele malen hoger belast wordt dan rendement op kapitaal.' Als ik en mensen zoals ik niet ons faire

deel gaan betalen, dan leert de geschiedenis dat men het wel komt halen en dat het met ons slecht afloopt.

Het blijkt uit nieuwe economische ideeën als die van Thomas Piketty. Het blijkt uit al die mensen die begrijpen dat het niet alleen loont om zonnepanelen op je dak te leggen of een elektrische auto te rijden, of minder te vliegen, maar dat dat ook een leefbaarder wereld oplevert voor ons, voor onze kinderen, voor onze kleinkinderen. Gelukkig zijn er mensen, steeds meer, die boven de massa om zich heen kijken en weten: dit kan anders. Het moet anders. Deze wereld anders. Moge wij elkaar bemoedigen die mensen te zijn.